

Sebestyén Gyula:
NAGY LAJOS

Már ezer esztendővel ezelőtt azt írta a magyarokról egy görög író, aki jól ismerte őket, hogy legnagyobb kincsüknek tartják függetlenségüket és szabadságukat. A magyar ma is büszke s jobban szeret parancsolni, mint engedelmeskedni; de elismeri az érdemet, tiszteli a hatalmat s mert nagylelkű, mindig hálás a vele tett jóért. Királyában is a maga nemesebb tulajdonságait keresi s ha megtalálta, szívébe is fogadja őt és gyermeki szeretettel ragaszkodik hozzá.

Legyen az ő királya keménykezű, de bölcs kormányzó; szigorú, de igazságos bíró ne csak az alacsonysorsúak, hanem a hatalmasok iránt is; legyen nagylelkű, hogy távol tarthassa magától az erőszakosságot s el ne zárja szívét a kegyelem gyakorlásától; ragyogtassa királyi méltóságának pompáját udvarában s mindenütt, ahova lábát teszi és legyen jótékony, áldozatra kész, ahol a nép javának előmozdítása úgy kívánja. Az ilyen királyon nemcsak életében csügg szeretettel és lelkesedéssel, hanem síron túl is. Akit egyszer szívébe fogadott a magyar nép, annak emlékét is kegyelettel őrzi; nem fog azon a feledés hatalma.

Ma is emlegeti Árpádot, aki hazát szerzett az ő bujdosó népének. Századokon át szentnek tartott mindent, amit az első magyar király, Szent István hagyott rá örökbe; ma is kegyelettel őrzi ereklyéit és az év egy napját az ő ünnepének szenteli. Szent Lászlót, a daliás királyt, három évig gyászolta halála után; sírja sok századon át búcsújáró hely volt s a nép közt még napjainkban is szájról szájra jár ama csodák híre, amiket hajdanában ő tett. Hogyne emlékeznék örömeit a nagy Hunyadi nagy fiára, Mátyás királyra, akinek halála után így sóhajtott fel bánatában: „meghalt Mátyás király, oda az igazság!” A nagy királyok sorában Szent László és Mátyás király közt, mintegy kezet fogva velük, ott áll Nagy Lajos is, aki három tenger partjáiig terjesztette ki birodalma határát s nemcsak nagy birodalmában volt az első ember, hanem azon túl is egyedül, vetélytárs nélkül állt kora fejedelmei közt.

Erről a Nagy Lajosról mondok el egyet-mást kis olvasóim, hogy megértsetek, miért szerették őt annyira a maga idejében, miért nevezték „nagyak” a hálás utódok s miért emlegetjük nevét még ma is büszkeséggel.

Nagy Lajos apja, Róbert Károly Olaszországból, Nápolyból került a magyar trónra, mikor a kihalt Árpádház öröksége rászállt. A magyarok nem kedvelték meg, mert idegen volt szívében, nyelvében, szokásaiban s nagy hajlandósága volt a zsarnokoskodásra.

Nagy Lajos már itt született a magyar hazában; magyar volt a nevelése, nyelve, érzése, gondolkodása. Mintaképeit nem az idegen földben porladozó ősei közül választotta, hanem a magyar szent királyokat követte. Mint serdülő ifjú, szent fogadást tett, hogy Szent László, a legmagyarabb király lesz az ő mintaképe egész életében; s csaknem félszázadig tartó hosszú uralkodása bizonyoságra rá, hogy ezt a fogadását híven megtartotta.

Vallásos buzgóságával annyira kitűnt, hogy a római pápa az „egyház zászló-tartójának” nevezte el. Daliás levante volt, mint László, aki kedvét lelta a harci

küzdelemben s abban, ha az életét mások életéért kockára tehetette. Bölcs uralkodó volt, aki nemcsak hogy meghozta a törvényt, hanem sokszor még álruhába is öltözött és a nép közé vegyült, hogy lássa: igazságosan hajtják-e végre a törvényeket? Hozott is olyan törvényeket, amelyeknek gyümölcseit még nagyapáink, apáink is szedték; mert még ötven esztendeje sincs, hogy utolsó törvényeit eltörölték. Hatalma nagyobb volt, mint akármelyik magyar királyé; nem is túrt rajta csorbát és koronája méltóságán foltot senki kedvéért. De roppant nagy hatalmával vissza nem élt soha; nemzete szabadságát nemhogy elnyomta volna, inkább növelte s megerősítette azt. Bőkezűségéről tanúskodott budai és visegrádi fényes udvara; a pécsi tudós főiskola, melyet a tudományok ápolására alapított s az a sok templom, amelyet idehaza s külföldön jótékonyága kincseivel elárasztott.

Negyven esztendei uralkodása alatt nem igen volt olyan év, amikor fegyvereit pihentette volna. Háborús idők voltak azok, s ha Lajos nem is kereste éppen a harcot, de ki sem tért előle. Nem volt egy olyan háborúja sem a sok között, amelyikben az igazság ne az ő részén lett volna; nem volt olyan sem, amelyben ne ő lett volna a győztes. Nemcsak fegyvereivel, hanem az igazság erejével is hódított. Nem is volt mindig hódítás az ő célja; többször megmutatta, hogy ahol a maga és nemzete becsülete forog szóban, ott mindenét kész volt kockára tenni; de becsületet nem hagyta.

Mikor Endre nevű öccsét, aki a nejével, Johanna királynéval a nápolyi trónt örökölte, meggyilkolták, Lajos kétszer is Nápolyba vezette hadait, hogy a gonosztevőket megfenyítse. A nápolyi királyságot mind a kétszer elfoglalta; meg is tarthatta volna: de ő nem akart egyebet, mint hogy a gonosz Johanna királynét az áruló rokon hercegekkel együtt megbüntesse s ártatlanul meggyilkolt öccse emlékét kiengesztelje. Minden harci erejét latba vetette; a harcokban életét is sokszor kockáztatta; egész Európa csodálta hősiségét és azokat az áldozatokat, amiket pénzben és emberéletben hozott: és mégis, mikor a pápa ártatlannak nyilvánította Johannát, szó nélkül távozott Nápolyból és az isteni gondviselésre bízta a gonosz királyné megbüntetését. Uralkodása elején, mint ifjú levante kezdte meg nápolyi hadjáratait s élete utolsó éveiben megérte még, hogy Johanna királyné a trónról börtönbe került s ott nyomorultan veszett el, amint megérdemelte.

Sok baja volt Velencével is, ezzel a hatalmas kereskedő várossal, amely századok óta áhítozott a dalmát partvidék birtokára. Háromszor is háborúskodott vele, s noha mindannyiszor győzött, a ravasz ellenfél hűtlenül viselte magát s kijátszotta a békekötéseket. Lajos a maga és nemzete méltóságának ilyen megsértését nem tűrte s nem is nyugodott addig, amíg a büszke Velencét le nem alázta. Utolsó háborújában évi adófizetésre szorította s arra kötelezte, hogy legszebb tornyára a magyar lobogót felhuzassa.

Más háborúiban rokonát, Kázmér lengyel királyt segítette a pogány litvánok és tatárok ellen. Mikor Kázmér halála után a lengyel trón öröksége Lajosra szállt, nem volt ez ingyen ajándék. Magyar véren és pénzen szolgált érte meg Lengyelországnak és az egész kereszténységnek. A lengyel királyság, az igaz, Lajos halála után elszakadt a magyartól, de a litvánok keresztény hitre tértek, egyesültek a len-

gyekekkel s Jagelló litván fejedelem Lajos lányával, Hedvig királynéval egy új vi-rágzó uralkodó családot alapított Lengyelországban.

De nem folytatom tovább Lajos háborúinak sorát; inkább arra mondok még egy-két példát, hogy Lajos a háborúban is nemcsak mint hős hadvezér tündökölt, hanem megmaradt itt is nagylelkű és nemesszívű embernek.

A nápolyi hadjáraton egyszer Lajos királynak seregével együtt egy nem nagy, de sebes vizű folyót kellett átúsznia. Mivel a folyó mélységét a magyarok nem ismerték, Lajos király egy olasz ifjút, aki ott éppen lovait úsztatta, küldött az átjárás megkísértésére. Az ifjú szívesen vállalkozott rá s amint a folyó közepéig gázolt, egy örvénybe jutott, mely lováról lesodorta és összezapott a feje fölött. Lajos e pillanatban elfeledve azt, hogy király és vezér, a hullámok közé szöktetett s párijával a küszködő ifjúhoz úsztatott. Ott őt is lekapja a hullám; lova a vízben elbukik; de a királyt fenntartja bő köpenyege s megragadja a sülyedező ifjút s kiúszik vele az örvény veszedelméből. Élete kockáztatásával egy másik életet szabadított meg a biztos halálból.*

A Velencével folytatott háború alatt meg az történt, hogy a velencei kormány a béke megkötése után egy megláncolt férfit küldött át behízelt ajándékkul Lajos királynak. Ennek az embernek az volt a vétke, hogy Lajos királyt meg akarta ölni. A velencei kormány azt hitte, hogy kedveskedik vele a kibékült ellenségnek. Lajos azonban feloldatá a fogoly bilincseit s nyájasan kérdezte tőle, hogy mi módon akarta őt megölni saját tábora közepett.

Az olasz nyíltan elmondott mindent. A király estenden, a tengerparttól nem messze, egy folyam mentén szokott sétálgatni, amelyen túl már a velenceiek birto-ka terület el. Az olasz vállalkozott rá, hogy egy ily alkalommal társával együtt át-úszik a folyón s a királyt hurokkal elfogja és vagy élve viszi el Velencébe, vagy ha ez nem sikerül, meggyilkolja. Tizenkétezer aranyat kért ezért a velencei kormány-tól; de az sokallta a díjat s az ajánlkozót kiszolgáltatta a magyar királynak.

Lajos mosolygott az elbeszélésen s az olaszt nagylelkűen szabadon bocsátotta.

Valamennyi királyunk között csak Lajost tisztelte meg az utókor a „nagy” mel-léknévvel. Meg is érdemelte, mert nemcsak ő maga volt igazán nagy, hanem nem-zetét is naggyá tette.

(1891/11. – Gyula bácsi néven)

* az esetet legnagyobb költőnk, *Arany János* is megörökítette (**Toldi szerelme** – Tizenegyedik ének, 5-12) – KMJ.